

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia de Cultura VII (2015)

SPRAWOZDANIA

Aleksandra Ciejka

Wydział Filologiczny

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Sprawozdanie z I Ogólnopolskiego Kongresu Edukacji Medialnej *Co z tą edukacją medialną? Uwarunkowania, cele i perspektywy w dobie dynamicznych zmian technologicznych, społecznych i kulturowych*

Kongres w dniach 25–26 września 2014 r. w siedzibie Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie został zorganizowany z inicjatywy Polskiego Towarzystwa Edukacji Medialnej, przy współpracy Fundacji Nowoczesna Polska i Ośrodka Badań nad Mediami.

Edukacja medialna jest ważną interdyscyplinarną dziedziną wiedzy. Skupia: socjologię, nauki o mediach i komunikowaniu, literaturoznawstwo, pedagogikę, psychologię oraz filmoznawstwo. Potrzeba medialnego nauczania zrodziła się wraz z dynamicznym rozwojem mediów tradycyjnych i cyfrowych, których wpływ zaznaczył się na wszystkich płaszczyznach życia społecznego. Kształcenie kompetencji medialnych zyskało jednakże wielu krytyków jawnie potępiających nowe środki przekazu oraz związaną z nimi kulturę medialną. Miejsce rzetelnej wiedzy zastąpiły w wielu aspektach subiektywne opinie, niechęć oraz nakazy izolacji. Celem Kongresu Edukacji Medialnej była ocena aktualnego stanu nauczania o mediach oraz nakreślenie perspektyw związanych z jej propagowaniem w ośrodkach kulturalno-oświatowych każdego szczebla. Poprzez integrację przedstawicieli różnych środowisk skoncentrowanych wokół edukacji medialnej, organizatorzy stworzyli wspólną płaszczyznę dialogu na temat kierunku oraz pożądanych zmian w tym zakresie. Głos zabrali wybitni przedstawiciele nauki, polityki, ośrodków instytucji państwowych oraz oświatowych.

Uczestnicy Kongresu Edukacji Medialnej (KEM) obradowali na sesjach plenarnych, panelowych i warsztatach. Problem edukacji medialnej został zaprezentowany z perspektywy teoretycznej i praktycznej. Po wysłuchaniu wszystkich wystąpień należy stwierdzić, iż edukacja medialna wymaga podjęcia wielu bezpośrednich i dalekosiężnych działań naprawczych i informacyjnych. W związku z interdyscyplinarnym charakterem kongresu zaproponowane zmiany i plany działania odnosiły się do różnych dziedzin życia. Odzwierciedliło to także pięć sesji panelowych odbywających się w następujących kategoriach tematycznych: *Rola instytucji w kształceniu kompetencji medialnych i informacyjnych, Edukacja medialna wobec podziałów społecznych, Psychologiczno-pedagogiczne uwarunkowania edukacji medialnej,*

Działania lokalne w zakresie edukacji medialnej oraz Kompetencje komunikacyjne w dobie mediatyzacji.

Pierwsze obrady panelowe, rozpoczęte uroczystym powitaniem zebranych przez JM Rektora Uniwersytetu Pedagogicznego, prof. Michała Śliwę, a następnie prezydenta miasta Krakowa, Jacka Majchrowskiego, wskazały na dużą potrzebę poszerzenia i skonkretyzowania dotychczasowych pojęć dotyczących edukacji medialnej. Prowadzący panel prof. Wiesław Godzic już na samym początku podkreślił wagę współczesnych środków masowego przekazu w konstruowaniu społeczeństwa przyszłości. Poddał przy tym w wątpliwość postmodernistyczny model pedagogiki nienadążającej za dynamicznymi zmianami technologiczno-informacyjnymi. Proponując sześć prawd o współczesnych mediach profesor Godzic postanowił wraz z obradującymi odpowiedzieć na następujące pytania: kogo powinna objąć edukacja medialna?, czego powinna dotyczyć?, jakie instytucje powinny zostać włączone w te działania? oraz jaki powinny mieć one charakter? Dzięki obecności wielu osobistości reprezentujących odmienne instytucje państwowe i prywatne: Krzysztofa Lufta z Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, Michała Merczyńskiego z Narodowego Instytutu Audiowizualnego, Tomasza Komorowskiego z Polskiego Komitetu ds. UNESCO oraz Jarosława Lipszyca z Fundacji Nowoczesna Polska, zdiagnozowano główne problemy polskiej edukacji medialnej, prezentując jednocześnie podjęte działania w celu ich naprawy.

Krzysztof Luft potwierdził działania KRRiT w zakresie edukacji medialnej od 2000 roku, podkreślając znaczącą rolę informacyjną, organizacyjną oraz prewencyjną organizacji w tym zakresie. Michał Merczyński, poprzez szczegółową prezentację projektu NINATEKA, zaprezentował szerokie spektrum pomocy naukowych oraz dydaktycznych oferowanych przez NIA dla nauczycieli, uczniów, rodziców oraz wszystkich zainteresowanych. Merczyński wskazał jednocześnie na podstawowe cele edukacji medialnej, do których zaliczył: poznawanie języka mediów, umiejętność krytycznej analizy, wyrównywanie szans oraz pogłębianie kompetencji medialnych użytkowników wszystkich grup wiekowych. Samą edukację zdefiniował natomiast jako zestaw wszystkich umiejętności pozwalających na sprawne używanie, rozumienie oraz tworzenie mediów.

Tomasz Komorowski jako reprezentant Polskiego Komitetu ds. UNESCO, uznał z kolei edukację medialną za podstawowy element kształcenia w pryzmacie ogólnoswiatowym. Powołując się na postanowienia I Europejskiego Forum Edukacji Medialnej w Paryżu, Komorowski podkreślił ogromną rolę edukacji medialnej w tworzeniu nie tylko krytycznego, ale i kreatywnego myślenia odbiorców. Nauczanie to nazwał dialogiem międzykulturowym, uczącym wrażliwości na odmienność i różnorodność. W edukacji medialnej Komorowski upatrywał ogromny potencjał dla każdego kraju. Końcowe wystąpienie uczestnika pierwszego panelu, Jarosława Lipszyca, potwierdziło założenia poprzedników, wskazując jednocześnie potrzebę pilnej interwencji w zakresie edukacji medialnej. Lipszyc zwrócił uwagę na nieprzecenioną rolę kompetencji medialnych, wpływających nie tylko na indywidualne możliwości rozwoju, ale przede wszystkim na stan dzisiejszej demokracji. Poprzez katalog kompetencji medialnych i informacyjnych stworzony przez Fundację „Nowoczesna Polska”, Jarosław Lipszyc zaprezentował cykl planów

wdrożeniowych dla współczesnego odbiorcy, uwzględniających w nim: podstawową umiejętność korzystania z informacji, język mediów, kategorie: bezpieczeństwa, prawa oraz kreatywności. Lipszyc podkreślił przy tym konieczność powszechności oraz darmowości wszelkich danych dotyczących edukacji medialnej. Dyskusja podczas panelu w dużej mierze odnosiła się do programowych propozycji prelegentów. Oprócz sugerowanych poprawek oraz wyrażanych obaw dotyczących bezpośredniego użycia nowych technologii w pracy edukacyjnej, dyskutanci zadeklarowali chęć podjęcia współpracy między organizacjami w celu poprawy obecnej wiedzy na temat edukacji medialnej w Polsce.

W drugim panelu jego uczestnicy skupili uwagę na znaczeniu pojęcia kompetencji medialnych, sformułowania ich założeń oraz sposobu realizacji przez jednostki oświatowe. Dyskutanci zastanawiali się nad metodami dydaktycznymi, sposobami radzenia sobie ze zjawiskami uzależnień od mediów, jak również stanem edukacji medialnej poza ośrodkami edukacyjnymi. Odpowiedzi na powyższe zagadnienia udzielali zarówno pedagodzy, wykładowcy, jak i przedstawiciele organizacji związanych z edukacją medialną. Przewodniczący panelu, dr hab. Mirosław Filiciak, zwrócił uwagę na ogromne znaczenie dynamicznego modelu edukowania o mediach, zmiennego i dostosowanego do transformacji nowoczesnego świata.

Na problematyczność współczesnego nauczania o środkach przekazu wskazał prof. Tadeusz Miczka podkreślając, że nie wynika ona wyłącznie z nieumiejętności posługiwania się technologią, lecz z braku potrzeby weryfikowania informacji. Cele edukacji medialnej powinno być, zdaniem referenta, zdobywanie wiedzy pożytecznej, ale i skutecznej. Prof. Miczka zarekomendował, aby nauczanie o mediach oparto na systemie: edukacji do mediów (aspekt powszechności), edukacji z mediami (wzajemna kooperacja), edukacji przez media (aspekt interaktywności) oraz wiedzy o mediach (aspekt zmienności).

Prof. Agnieszka Ogonowska do zaproponowanych wniosków dodała również teorie łączące wiedzę o mediach z doświadczeniem psychologicznym. Wnioskowała, aby edukacja medialna nie pozostawała wyłącznie na poziomie nauczania tradycyjnego, ale rozszerzyła swe kompetencje również na sfery nieformalne – czas pozalekcyjny i pozaszkolny. Prof. Ogonowska zaalarmowała, iż pedagodzy i psycholodzy nie dążą do poszerzania swojej medialnej wiedzy, dopuszczając często do skrajnych zachowań wśród dzieci i młodzieży, np. w postaci uzależnień. Jedyną formą obrony i zapobiegania tym zjawiskom, zdaniem prof. Ogonowskiej, jest zatem połączenie wiedzy różnych dyscyplin wśród wychowawców młodego pokolenia. Marcin Wilkowski do opinii swoich przedmówców dołączył aspekt autoekspresji użytkowników za sprawą mediów. Edukacja tego przedmiotu powinna być, według Wilkowskiego, formą odrzucającą protekcyjnistyczną wizję mediów, stanowiąc możliwość wyrażania własnej osobowości poprzez nowoczesne technologie. Twórcze podejście do edukacji medialnej bywa jednakże zgubne dla wielu szkół, pedagogów i uczniów. Dzieje się tak za sprawą deficytów w systemie prawa autorskiego, na które zwrócił uwagę w swoim przemówieniu dr Alek Tarkowski. Zdaniem prelegenta polskie prawo powinno koniecznie zostać uzupełnione o dokładny wykaz kompetencji, stanowiący źródło cennej wiedzy dla edukatorów medialnych.

Na koniec, uczestnicy panelu podjęli problem nierówności szans w edukacji medialnej. Prelegenci zgodnie potwierdzili w tym względzie potrzebę wzajemnego współdziałania jednostek oświatowych i organizacji rządowych w przeciwdziałaniu oraz reagowaniu na aktualne problemy. Referenci stwierdzili, że media powinny być przy tym traktowane nie jako zagrożenie bądź źródło różnic, ale forma wyrównywania szans dla młodego pokolenia. Dyskusja podjęta w ramach drugiego panelu przyniosła interesujące wnioski. Stwierdzono m.in., iż zgodnie z przeprowadzanymi badaniami, polscy nauczyciele mają wysokie kompetencje medialne. Są one jednak wykorzystywane wyłącznie w celach prywatnych, poza obrębem szkoły. Kolejny raz obradujący uznali zatem za konieczne stworzenie organizacji lub instytucji z programami szkoleń dla aktywnych nauczycieli i pedagogów, pragnących wcielać edukację medialną w każdym wymiarze swojej pracy zawodowej.

Panel trzeci obrad KEM, prowadzony przez dr Annę Kołodziejczyk, pogłębił dotychczasowe wnioski na temat edukacji medialnej o sferę badań z zakresu psychologii i pedagogiki. Prowadząca zaproponowała obradującym następujące kręgi tematyczne: kto, kiedy i dlaczego powinien rozpocząć edukację medialną? Jakie są specyficzne potrzeby w zakresie edukacji medialnej osób w różnym wieku – dzieci, dorastających i dorosłych? Jaka jest rola rodziny, szkoły oraz innych instytucji oświatowych w propagowaniu edukacji medialnej? Czego brakuje w zakresie tych badań w Polsce?

Jako pierwsi odpowiedzi udzielili Beata Staszyńska i Onno Hansen, prezentując krótki reportaż filmowy będący owocem ich współpracy odnoszącej się do nauczania o mediach. Oboje podkreślili, iż w edukacji medialnej najważniejszy jest człowiek, a dokładnie człowiek w kontekście zmian zachodzących w sferze medialnej. Zdaniem referentów współczesny człowiek powinien rozumieć świat, który go otacza. W szczególności dotyczy to dzieci i młodzieży. Wychowawcy, pedagodzy, nauczyciele i rodzice powinni zatem strzec tych wartości, które kształtują obraz rzeczywistości. Bez nich bowiem, zdaniem prelegentów, edukacja medialna nie istnieje. Onno Hansen wskazał w tym względzie na rozłam powstały między odbiorcami a mediami. Dawniej technologie tworzyły obraz świata, dziś każdy użytkownik może konstruować swój własny świat mediów. Taka wolność nie może obywać się, zdaniem Hansena, bez pierwiastka wychowawczego, pokazującego nie tylko nowe możliwości, ale i obowiązki. Edukacja medialna według Hansena i Staszyńskiej to bowiem wielka wolność zakładająca jednak równoznaczną odpowiedzialność.

Owa odpowiedzialność w nauczaniu o mediach okazała się również głównym przesłaniem prezentacji multimedialnej prof. Jagody Cieszyńskiej-Rożek. Odnosząc się do swoich długoletnich badań na temat wpływu mediów na najmłodszych, profesor Cieszyńska-Rożek zaprezentowała cykl przyczyn i skutków wypływających z kontaktu dzieci do lat trzech z najwyższymi technologiami. Po raz kolejny za priorytetową uznano jak najwcześniejszą edukację rodziców oraz opiekunów w zakresie edukacji medialnej. Kolejna referentka, dr Dorota Kubicka, w medialnym edukowaniu podkreśliła przede wszystkim rolę wiedzy i rozumienia. W swoim przemówieniu Kubicka zwróciła uwagę na potrzebę odkrywania natury przekazów medialnych, poznawanie specyfiki języka różnych mediów, a także wpływu ich treści na obraz, myślenie i zachowanie ludzi. Posługiwanie się technologiami i narzędziami

komunikacji w szerokim zakresie jest, według badaczki, obok krytycznego dystansu podstawowym procesem edukacji medialnej, który powinien być realizowany przez całe życie.

W ramach końcowego podsumowania obrad panelu, dr Grzegorz Ptaszek zwrócił uwagę na główne cechy właściwej edukacji o mediach – otwartość, akceptację, uwagę, doświadczenie oraz refleksyjność. Refleksyjny rodzic to, zdaniem Grzegorza Ptaszka, pierwszy moderator edukacji medialnej. Dyskusję zamykającą panel rozważań o psychologicznym zakresie edukacji medialnej zakończył pomysł upowszechniania prezentowanych badań szerszemu gronu odbiorców, na przykład w postaci ulotek i folderów zamieszczanych w przestrzeni publicznej.

Działania lokalne w zakresie edukacji medialnej były tematem przewodnim panelu czwartego. Przedstawiciele różnych instytucji państwowych oraz prywatnych, pod przewodnictwem Anny Gruhn z Fundacji „Nowoczesna Polska”, dyskutowali na temat istoty kontekstu lokalnego w nauczaniu o mediach. Poprzez odwołania do wielu badań wskazywali na ciągłe różnice między dużymi miastami a rejonami wiejskimi. Zdaniem Justyny Jasiewicz dysproporcje te zauważalne są nie tylko w wyposażeniu, ale przede wszystkim w edukowaniu o nowych technologiach. Jasiewicz wskazała tym samym na potrzebę stworzenia nowego programu informatyzacji terenów wiejskich, podkreślając w tym względzie ogromną rolę bibliotekarzy jako przyszłych informatorów oraz edukatorów w zakresie mediów.

Mirosław Sielatycki z kolei zwrócił uwagę uczestników Kongresu na zjawisko zróżnicowania wewnątrzmiejskiego. Jego zdaniem nie tylko obszary wiejskie borykają się z niskimi standardami edukowania o mediach. Problem ten dotyczy również największych miast, takich jak Warszawa. Wyłącznie dzięki programom indywidualnie dostosowanym do potrzebujących możliwe jest, jego zdaniem, wyrównanie szans dla dzieci i młodzieży. Łukasz Medeksza pogłębiając opinie swoich przedmówców podkreślił, iż nie tylko wizje tworzenia zinformatyizowanych miast przyszłości (tzw. *smart cities*) powinny być głównym celem organizacji państwowych oraz prywatnych inwestorów, lecz przede wszystkim kształtowanie kompetentnych mieszkańców (*smart citizens*). W podsumowaniu wszyscy prelegenci zgodnie zasugerowali, iż szkoły, szczególnie w przypadku terenów wiejskich, powinny stać się głównymi ośrodkami szeroko pojętej edukacji medialnej, wykorzystującymi istniejące już zasoby. Do obrad panelu czwartego nie zgłoszono żadnych pytań.

Ostatni panel pierwszego dnia obrad KEM zamknął dotychczasowe wnioski rozważaniami na temat kompetencji komunikacyjnych w dobie mediatyzacji. Prowadząca, prof. Iwona Hofman, zaproponowała rozumienie edukacji medialnej jako procesu kształtowania umiejętności i kompetencji umożliwiających odpowiedzialne korzystanie z mediów i wykorzystywanie ich w życiu publicznym, społecznym oraz indywidualnym. Do opinii tej przychylił się pierwszy prelegent, prof. Wojciech Skrzydlewski, uznając, iż kompetencje medialne to: używanie nowych technologii, wykorzystywanie i tworzenie opinii, kreacja komunikatów zarówno na poziomie konsumenta, jak i twórcy oraz odpowiedzialne korzystanie z mediów w sferze zawodowej, poznawczej i emocjonalnej.

Prof. Alicja Jaskiernia z kolei, dotychczasowe rozważania na temat edukowania o mediach pogłębiła o wątek europejski. Odnosząc się do licznych działań Unii

Europejskiej oraz UNESCO podejmowanych w celu skonkretyzowania zadań edukacji medialnej, prof. Jaskiernia wyraziła potrzebę wyznaczenia granic tego zjawiska. Zdaniem prelegentki dotychczasowe stadium edukacji medialnej należałoby uzupełnić nie tylko o umiejętności – *skills*, ale i kompetencje – *competences*. O powadze edukowania o technologiach świadczyć może fakt, iż zaproponowany przez UNESCO *curriculum Media and Information Literacy* traktujący o kompetencjach medialnych, zapowiadany jest przez wielu badaczy jako nowe prawo człowieka. Ks. prof. Michał Drożdż uzupełnił listę dotychczasowych kompetencji medialnych o tzw. etyczne sprawności. Prelegent zaliczył do nich: odpowiedzialność, uczciwość (zarówno właścicieli mediów, konkurencji, jak i użytkowników), etykę biznesu, szacunek dla godności człowieka i tworzonych produktów, obiektywność, prawdziwość, a także rzetelność w gromadzeniu i przekazywaniu informacji. Dr Małgorzata Lisowska-Magdziarz w swoim wystąpieniu wyraziła pesymizm wobec dotychczasowego, hierarchicznego modelu edukacji medialnej. W obliczu nieustannie zmieniających się i wciąż pogłębiających kompetencji medialnych młodego pokolenia, edukacja medialna powinna ewoluować w stronę układu wzajemnej równości. W wyniku rozpadu wspólnoty intertekstualnej, zasób wspólnej wiedzy staje się, zdaniem prof. Lisowskiej-Magdziarz, mocno ograniczony. Zostaje on pozbawiony wspólnego kontekstu, świadcząc o zerwaniu pewnej ciągłości kulturowej. Media stają się wobec powyższych przekąźnikami materiału kulturowego. Bez wspólnoty nadawców i odbiorców, uczniów i pedagogów, nieustających w pogłębianiu swoich kompetencji informacyjnych, edukacja medialna nie zrealizuje zakładanych celów.

Podsumowania wszystkich teorii proponowanych w ciągu trwania obrad dokonał prof. Tomasz Goban-Klas. Zdaniem profesora obecnie technologia zmienia wszystko. Nic nie pozostaje takim, jakim było wobec potęgi mediów. Problem edukacji medialnej, zdaniem prelegenta, leży w jej istocie, która niełatwo poddaje się wszelkim zmianom. Media z kolei należą do jednych z najbardziej transformacyjnych zjawisk współczesności. Jak zatem pogodzić tak sprzeczne przestrzenie? Według prof. Tomasza Goban-Klasa jest to możliwe wyłącznie poprzez nieustanne, wielowymiarowe edukowanie oraz konieczne zmiany w sferze polityki.

Końcowa dyskusja panelu piątego obnażyła niejako niekompetentność polskiej metodyki oraz programów nauczania w zakresie edukacji medialnej. Zebrani zgodnie stwierdzili, iż są one zazwyczaj przestarzałe już w momencie wprowadzania na rynek wydawniczy. Z drugiej strony nowoczesne i indywidualne metody nauczania o technologiach posądzono o niezorganizowanie, rozproszenie i wielość przyjętych norm. Uważam jednak, iż ten rozdźwięk między specjalistami nie jest świadectwem chaosu panującego w zakresie edukacji medialnej, lecz dowodem na dojrzałe i horyzontalne postrzeganie omawianej problematyki.

Dzień pierwszy obrad zakończył uroczysty bankiet zorganizowany przez prezydenta Jacka Majchrowskiego w podziemiach krakowskiego Rynku.

Obrady dnia drugiego podzielono na trzy części – główną sesję plenarną, trzy sekcje tematyczne oraz warsztaty. Wystąpienia prelegentów w dużej mierze potwierdziły wnioski obrad poprzedniego dnia, uzupełniając jednak dotychczasową wiedzę o interesujące, prywatne doświadczenia dotyczące edukacji medialnej. Zaprezentowano m.in. koncepcję edukacyjną „edupunk” (dr Grzegorz D. Stunża),

projekt podręcznika przyszłości – multibooka (dr Grzegorz Ptaszek), teorię roli obrazów w edukacji medialnej (dr Tomasz Bielak), zestawienie i porównanie polskiej edukacji medialnej z europejskimi standardami (dr Natalia Walter i dr Agnieszka Iwanicka), formę edukacji medialnej w Szwecji, a nawet program polityczny partii Demokracja Bezpośrednia traktującej o edukacji medialnej (dr Agnieszka Walecka-Rynduch). Tak zróżnicowane i wieloaspektowe spojrzenie na nauczanie o nowych technologiach oraz mediach masowych pozwoliło na wysnucie wielu cennych wniosków, niezbędnych do rozpoczęcia rewitalizacji dotychczasowych programów edukacyjnych.

Podsumowując dwa dni kongresu warto podkreślić, że pomimo różnic merytorycznych dzielących referentów oraz odmiennych wizji dotyczących rozwoju edukacji medialnej, pragnienie dobrego rozwoju, zapewnienia równych szans oraz bezpieczeństwa dla dzisiejszych i przyszłych pokoleń okazały się wartościami priorytetowymi oraz ponadpodziałowymi. Już dziś z pełną odpowiedzialnością należy uznać obrady I Ogólnopolskiego Kongresu Edukacji Medialnej za miłowy krok w kwestii systematyzacji, kategoryzacji oraz weryfikacji dotychczasowej wiedzy na temat stanu edukacji medialnej w Polsce. Jestem przekonana, iż to wydarzenie wpłynie pozytywnie i owocnie na wszelkie działania podejmowane w zakresie wiedzy o nowoczesnych technologiach i mediach masowych.